

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Θ. ΚΑΤΣΟΥΛΑΚΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Α΄ Λυκείου

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

2η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η Αίγυπτος	5
Διαγώνισμα 1ου κεφαλαίου	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

1η ΕΝΟΤΗΤΑ: Ελληνική προϊστορία	27
2η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η αρχαία Ελλάδα (από το 1100 έως το 323 π.Χ.)	42
Διαγώνισμα 2ου κεφαλαίου	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1η ΕΝΟΤΗΤΑ: Ο ελληνιστικός κόσμος.	101
2η ΕΝΟΤΗΤΑ: Ο ελληνιστικός πολιτισμός	126
Διαγώνισμα 3ου κεφαλαίου	144

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΡΩΜΗ

1η ΕΝΟΤΗΤΑ: Ο Ελληνισμός της Δύσης	147
3η ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι λαοί της Ιταλικής χερσονήσου και ο σχηματισμός του ρωμαϊκού κράτους (8ος-3ος αι. π.Χ.)	154
Διαγώνισμα 4ου κεφαλαίου	165

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

1η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η ολοκλήρωση της ρωμαϊκής επέκτασης (200-31 π.Χ.)	167
2η ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι συνέπειες των κατακτήσεων	171

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ´

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ (1ος αι. π.Χ.-3ος αι. μ.Χ.)

1η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η περίοδος της ακμής (27 π.Χ.-193 μ.Χ.)	185
Διαγώνισμα 5ου και 6ου κεφαλαίου	196

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ´

Η ΥΣΤΕΡΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ (4ος-6ος αι. μ.Χ.)

1η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η μετεξέλιξη του ρωμαϊκού κράτους (4ος-5ος αι. μ.Χ.)	199
2η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η εποχή του Ιουστινιανού (6ος αι. μ.Χ.)	213
3η ΕΝΟΤΗΤΑ: Τα γράμματα και οι τέχνες	218
Διαγώνισμα 7ου κεφαλαίου	226

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

1ο Επαναληπτικό Διαγώνισμα	229
2ο Επαναληπτικό Διαγώνισμα	231
3ο Επαναληπτικό Διαγώνισμα	234
4ο Επαναληπτικό Διαγώνισμα	236

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

Απαντήσεις στα Διαγωνίσματα των Κεφαλαίων	240
Απαντήσεις στα Επαναληπτικά Διαγωνίσματα	245

2Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Αίγυπτος

1. Η χώρα

Ποια περιοχή ονομάστηκε Αίγυπτος;

Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν Αίγυπτο **το βορειοανατολικό τμήμα της Αφρικής, το οποίο διαρρέει ο ποταμός Νείλος.**

Η σημασία του Νείλου για την περιοχή

Ο Ηρόδοτος αποκαλεί την Αίγυπτο «δώρο του Νείλου», επισημαίνοντας με τον χαρακτηρισμό αυτό τη σπουδαιότητα του ποταμού για την ανάπτυξη της χώρας. Ο Νείλος πηγάζει από τα όρη της Αιθιοπίας και χύνεται στη Μεσόγειο θάλασσα. Κατά μήκος της ροής του σχηματίζεται μια λωρίδα πρασίνου και στις εκβολές του δημιουργείται ένα δέλτα μεγάλης έκτασης. Δεξιά και αριστερά της λωρίδας πρασίνου υπάρχει έρημος. Ο Νείλος, **κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, πλημμυρίζει και στη συνέχεια τα νερά του απομακρύνονται, αφήνοντας ένα στρώμα λάσπης, το οποίο κάνει τη γη εύφορη.** Το νότιο τμήμα της χώρας είναι ορεινό και τα δάση σπανίζουν (άρα και η ξυλεία). Στις όχθες του Νείλου φυτρώνουν καλάμια και πάπυροι, ενώ φωλιάζουν πολλά πουλιά.

Η γεωγραφική διαίρεση της χώρας

Η αρχαία Αίγυπτος γεωγραφικά διαιρείται σε δύο τμήματα: στην **Άνω Αίγυπτο** (το νότιο και ορεινό τμήμα) και στην **Κάτω Αίγυπτο** (το βόρειο τμήμα, με το Δέλτα του Νείλου).

Η χερσόνησος
του Σινά

Στην Κάτω Αίγυπτο βρίσκεται και η χερσόνησος του Σινά, η οποία εξασφάλιζε την επικοινωνία της Αιγύπτου με τους λαούς της Εγγύς Ανατολής, αλλά αποτελούσε και τη δίοδο των εισβολέων προς τη χώρα.

2. Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση

Η οικονομία

Η γεωργία

Η γεωργία υπήρξε η **βάση της αιγυπτιακής οικονομίας**. Η οργάνωση της γεωργικής παραγωγής ήταν υπό την άμεση επίβλεψη του κράτους. Οι βασιλικοί υπάλληλοι επέβλεπαν τις γεωργικές εργασίες και συγκέντρωναν από τη συγκομιδή το ποσοστό που ανήκε στον φαραώ. Ο Νείλος, με τις πλημμύρες του, υπήρξε πηγή ζωής για την Αίγυπτο. Η άρδευση των χωραφιών και η συντήρηση των αυλακιών βασίστηκαν στη συνεργασία των κατοίκων και στην κρατική επίβλεψη. Οι Αιγύπτιοι καλλιεργούσαν σιτάρι, κριθάρι, λινάρι*, οπωροφόρα δέντρα και κηπευτικά. Στις όχθες του Νείλου μάζευαν παπύρους και λωτούς. Σε επίπεδο οικογενειακής παραγωγής, επιδίδονταν στην κατασκευή ενός είδους μπίρας από κριθαρένιο ψωμί. Επίσης, ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία και το ψάρεμα στα νερά του ποταμού.

Η βιοτεχνική
παραγωγή

Παράλληλα, ο αιγυπτιακός λαός απασχολούνταν και στην κατασκευή μεγάλων έργων: ναών, ανακτόρων και ταφικών μνημείων, τα οποία κατασκεύαζαν οι φαραώ. Υπήρχαν πολλοί εξειδικευμένοι τεχνίτες (μεταλλουργοί, ξυλουργοί, κεραμοποιοί κ.ά.), που κατασκεύαζαν ποικίλα προϊόντα. Λειτουργούσαν αρκετά ιδιωτικά εργαστήρια, ωστόσο **οι περισσότεροι και οι καλύτεροι τεχνίτες εργάζονταν στα ανακτορικά εργαστήρια**, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της βιοτεχνικής παραγωγής ελεγχόταν από τον φαραώ.

Το εμπόριο

Σημαντικά ανεπτυγμένο ήταν το εμπόριο, το οποίο επίσης **σε μεγάλο βαθμό ελεγχόταν από τον φαραώ**. Οι Αιγύπτιοι έκαναν εξαγωγές των πλεοναζόντων γεωργικών και βιοτεχνικών προϊόντων, ενώ εισήγαν πρώτες ύλες που έλειπαν από τη χώρα (π.χ. ξυλεία, χαλκός κ.ά.).

Υπηρεσίες και
διοίκηση

Η παροχή υπηρεσιών ήταν ένας τομέας που απασχολούσε μεγάλο αριθμό πολιτών. Οι διοικητικές ανάγκες ήταν μεγάλες και για την αντιμετώπισή τους χρειάζονταν **άνθρωποι μορφωμένοι και με ειδικές γνώσεις**. Οι ιερείς κάλυπταν τις ανάγκες ενός θεοκρατικού κράτους, **οι γραφείς**, γνώστες της ιερογλυφικής γραφής, στήριζαν τη λειτουργία της κρατικής μηχανής και **οι επαγγελματίες στρατιωτικοί** συνέβαλλαν στη διατήρηση και στην ανάπτυξη της αυτοκρατορίας.

Η κοινωνία

Ο φαραώ

Στην κορυφή της αιγυπτιακής κοινωνίας βρισκόταν ο φαραώ, ο οποίος αποτελούσε την ενσάρκωση του επίγειου θεού και του κράτους. Ο απλός λαός δεν μπορούσε να τον πλησιάσει· στήριζε όμως σε αυτόν όλες του τις ελπίδες. Η θέληση του φαραώ ήταν νόμος για τους υπηκόους του.

Οι ιερείς, οι ανώτατοι
κρατικοί υπάλληλοι
και οι γραφείς

Αμέσως μετά τον φαραώ, στην κοινωνική ιεραρχία ήταν οι ιερείς, οι ανώτατοι κρατικοί υπάλληλοι και οι γραφείς, οι οποίοι αποτελούσαν την τάξη των ισχυρών.

Οι επαγγελματίες
στρατιωτικοί

Οι επαγγελματίες στρατιωτικοί ήταν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. **Το επάγγελμά τους ήταν κληρονομικό**· ο φαραώ τούς παραχωρούσε εκτάσεις γης για καλλιέργεια.

Οι ελεύθεροι
πολίτες

Οι ελεύθεροι πολίτες αποτελούσαν **το μεγαλύτερο μέρος του αιγυπτιακού λαού**. Ασκούσαν, συνήθως, το επάγγελμα του γεωργού ή του τεχνίτη και προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στον φαραώ.

Οι δούλοι

Στην αιγυπτιακή κοινωνία δούλοι γίνονταν: α) όσοι συλλαμβάνονταν αιχμάλωτοι στους πολέμους και β) όσοι αγοράζονταν στα σκλαβοπάζαρα. Υπήρχαν δύο κατηγορίες δούλων: α) **οι ιδιωτικοί** (συνήθως δεν ξεπερνούσαν τους δύο ανά οικογένεια) και β) **οι κρατικοί**, οι οποίοι ανήκαν στον φαραώ και εργάζονταν στα κρατικά εργαστήρια, στους ναούς, στα ορυχεία κ.α.

Η κοινωνική
ευελιξία

Στην Αίγυπτο, ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Νέου Βασιλείου, **ήταν δυνατή –έστω και σε μικρό βαθμό– η μετα-**

πύδση από τη μια τάξη στην άλλη. Άνθρωποι που προέρχονταν από χαμηλά κοινωνικά στρώματα κατέλαβαν υψηλά αξιώματα και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εποχή τους.

Η πολιτική οργάνωση

Η βάση της πολιτικής οργάνωσης

Η βάση της πολιτικής οργάνωσης του αιγυπτιακού κράτους, ήδη από τις αρχές της 3ης π.Χ. χιλιετίας, ήταν **η ιδέα της θεοποίησης του φαραώ**, καθώς η θρησκεία έπαιζε σπουδαίο ρόλο στη ζωή των Αιγυπτίων. Ο φαραώ σε πλήθος επιγραφών αναφέρεται ως θεός, ενώ σε διάφορα κείμενα αντιμετωπίζεται ως άνθρωπος, δίκως όμως να μειώνεται η θεική του υπόσταση, αφού οι θεοί στους αιγυπτιακούς μύθους παρουσιάζονται με ανθρώπινες ιδιότητες.

Διευκρινίσεις

Λινάρι:

Πούδες φυτό το οποίο καλλιεργείται για τις ίνες του, που χρησιμοποιούνται στην υφαντουργία.

3. Η ιστορία

Η προϊστορία

Η προέλευση των πρώτων κατοίκων

Μέχρι τις μέρες μας, παραμένει δίκως απάντηση το ζήτημα της προέλευσης των πρώτων κατοίκων της Αιγύπτου. **Πιθανολογείται ότι πρόκειται για λαούς διαφορετικής προέλευσης.**

Οι πρώτοι οικισμοί

Οι πρώτοι οργανωμένοι οικισμοί στην Αίγυπτο εμφανίστηκαν **στα τέλη της 5ης π.Χ. χιλιετίας**. Οι οικισμοί αυτοί είναι νεολιθικού χαρακτήρα. Οι κάτοικοί τους ασχολήθηκαν με τη γεωργία, το κυνήγι και το ψάρεμα. Την 4η π.Χ. χιλιετία παρατηρείται αύξηση των οικισμών στην κοιλάδα του Νείλου. Την περίοδο αυτή οι κάτοικοι γνωρίζουν τη χρήση των μετάλλων και επιδίδονται συστηματικά στην καλλιέργεια της γης.

Οι φυλές	Οι κάτοικοι της κοιλάδας του Νείλου ήταν χωρισμένοι σε φυλές . Κάθε φυλή διέθετε τον δικό της ηγεμόνα. Ως προστάτη είχε ένα θεοποιημένο ζώο, φυτό ή αντικείμενο.
Η προδυναστική περίοδος	Προδυναστική ονομάζεται η περίοδος κατά την οποία οι συνεχείς συγκρούσεις ανάμεσα στις φυλές καταλήγουν στη συνένωσή τους σε δύο βασίλεια, της Άνω και της Κάτω Αιγύπτου .
Η ένωση των δύο βασιλείων	Η προδυναστική περίοδος τελειώνει στις αρχές της 3ης π.Χ. χιλιετίας . Τότε ο ηγεμόνας της Άνω Αιγύπτου, Μήνης, ένωσε τα δύο βασίλεια σε ένα, με πρωτεύουσα τη Μέμφιδα . Το γεγονός αυτό αποτελεί την αφετηρία της ιστορίας του αρχαίου αιγυπτιακού βασιλείου, η οποία χωρίζεται σε τρεις μεγάλες περιόδους. Κατά τη διάρκειά της, έως την κατάληψη της χώρας από τον Μέγα Αλέξανδρο, βασίλευσαν τριάντα μία δυναστείες.

Το Αρχαίο Βασίλειο (περ. 3000-2000 π.Χ.) με πρωτεύουσα τη Μέμφιδα

Οι κατακτήσεις	Την περίοδο αυτή οι Αιγύπτιοι, αποβλέποντας στην απόκτηση μετάλλων, κατακτούν στα νότια τη Νουβία (σημερινό Σουδάν), η οποία διέθετε κοιτάσματα χρυσού, και στα ανατολικά τη χερσόνησο του Σινά , η οποία διέθετε κοιτάσματα χαλκού.
Η περίοδος ακμής	Η κατασκευή μεγάλων οικοδομημάτων (ναών, ανακτόρων, μεγάλων πυραμίδων στην Γκίζα*) υπήρξε το κύριο χαρακτηριστικό της εποχής ακμής του Αρχαίου Βασιλείου.
Η κρίση	Στο τέλος αυτής της περιόδου, η κεντρική εξουσία έχασε μέρος από τη δύναμή της και, παράλληλα, ενισχύθηκε η δύναμη ορισμένων τοπικών διοικητών . Σε αυτή τη μετατόπιση ισχύος έχει τις ρίζες της η κρίση που ξέσπασε. Η ζωή των χωρικών και των ευγενών βελτιώθηκε, ως αποτέλεσμα θρησκευτικών ερίδων και πολιτικών ταραχών.

Το Μέσο Βασίλειο (περ. 2000-1540 π.Χ.) με πρωτεύουσα τη Θήβα στην Άνω Αίγυπτο

- Η αναδιοργάνωση** Στην αρχή αυτής της περιόδου το αιγυπτιακό κράτος γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη και έγιναν εκστρατείες στη Νουβία, στη Λιβύη και στη Συρία. **Την εξουσία ανέλαβαν ικανοί ηγεμόνες**, οι οποίοι μερίμνησαν για την κατασκευή αρχιτεκτονικών και εγγειοβελτιωτικών έργων.
- Η κατάληψη της Αιγύπτου από τους Υξώς** Κατά τους επόμενους δύο αιώνες, το μεγαλύτερο τμήμα της Αιγύπτου καταλήφθηκε από έναν νομαδικό λαό ασιατικής καταγωγής, τους Υξώς. Οι Υξώς δεν αλλάζουν το σύστημα διακυβέρνησης της χώρας, ενώ παράλληλα αφήνουν τον αιγυπτιακό λαό να διατηρήσει τις θρησκευτικές δοξασίες και παραδόσεις του. Οι τελευταίοι ηγεμόνες των Υξώς χρησιμοποίησαν τον βασιλικό τίτλο της Άνω και της Κάτω Αιγύπτου και πιθανολογείται ότι ήρθαν σε επιμεξία με τον βασιλικό οίκο των Θηβών. Οι σχέσεις τους με τους λαούς της Μεσοποταμίας και τους Κρήτες υπήρξαν αρμονικές. Θεωρείται πιθανό ότι η χρήση του πολεμικού άρματος διαδόθηκε στην Αίγυπτο από τους Υξώς κατά την περίοδο αυτή.

Το Νέο Βασίλειο (1540-1075 π.Χ.) με πρωτεύουσα τη Θήβα

- Η εκδίωξη των Υξώς** **Οι ηγεμόνες της Θήβας απελευθέρωσαν την Αίγυπτο** από τον ζυγό των Υξώς και ίδρυσαν ισχυρές δυναστείες.
- Ο Τούθμωσις Γ΄** Ο φαραώ Τούθμωσις Γ΄ βασίλεψε τον 15ο αι. π.Χ. Την περίοδο αυτή το αιγυπτιακό κράτος **επεκτάθηκε μέχρι τη Συρία**. Οι λαοί της Μεσοποταμίας και οι Χετταίοι αποδέχθηκαν αυτή τη μεταβολή του εδαφικού καθεστώτος, καταβάλλοντας στους Αιγύπτιους φόρους υποτέλειας. Κατά τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του, στηριζόμενος στην άρτια στρατιωτική οργάνωση και στον καλύτερο εξοπλισμό (άλογο, πολεμικό άρμα), ο φαραώ Τούθμωσις Γ΄ **επέκτεινε την αιγυπτιακή κυριαρχία και προς τα νότια**. Στόχος του ήταν η εδραίωση της τάξης και της ασφάλειας στις περιοχές αυτές, όπου υπήρχαν πολλά ορυχεία χρυσού.

- Ο Ακενατών Τον 14ο αι. π.Χ. ο φαραώ Ακενατών **προσπάθησε να επιβάλει τον μονοθεϊσμό**, καθιερώνοντας τη λατρεία του θεού Ήλιου. Οι ενéργειές του όμως δεν είχαν ουσιαστικό αποτέλεσμα.
- Ο Ραμσής Β΄ Τον 13ο αι. π.Χ. ξεχωρίζει ο φαραώ Ραμσής Β΄, ο οποίος **ονομάστηκε από τους αιγυπτιολόγους Μέγας**. Ο Ραμσής Β΄ κατασκεύασε αξιόλογα οικοδομήματα στο εσωτερικό και ισχυροποίησε την αιγυπτιακή κυριαρχία στο εξωτερικό. Οι τοιχογραφίες των ναών, όπου απεικονίζονται σκηνές μαχών, σκιαγραφούν τον Ραμσή Β΄ ως φαραώ-πολεμιστή. Ο χαρακτηρισμός αυτός όμως δε γίνεται απολύτως αποδεκτός από τους σύγχρονους μελετητές. Οι περισσότερες τοιχογραφίες παρουσιάζουν τη μάχη του Καντές στη Συρία, όπου, σύμφωνα με τις αιγυπτιακές πηγές, επικράτησαν οι Αιγύπτιοι. Στην πραγματικότητα, περισσότερα οφέλη από αυτή τη μάχη είχε το αντίπαλο στρατόπεδο (ο συνασπισμός των Χετταίων με τους άλλους λαούς της Μεσοποταμίας). Την περίοδο αυτή οι Αιγύπτιοι ανέπτυξαν εμπορικές σχέσεις με πόλεις της Φοινίκης, την Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου.
- Η παρακμή Τον 12ο αι. π.Χ. λαοί που προέρχονταν από τα βόρεια, γνωστοί ως «λαοί της θάλασσας», αναστάτωσαν με τις επιδρομές τους τον χώρο της ανατολικής Μεσογείου και εκδίωξαν τους Αιγύπτιους από την Ασία. **Τον 11ο αι. π.Χ. το Νέο Βασίλειο είχε ήδη παρακμάσει. Η παρακμή αυτή έχει τις ρίζες της και στην προσπάθεια των ισχυρών ιερέων να επιβληθούν στην εξουσία.**

Η ξένη κατάκτηση

- Η Αίγυπτος υπό ξένη κυριαρχία **Από τον 11ο έως τον 7ο αι. π.Χ.** η Αίγυπτος, έχοντας χάσει την παλιά της δύναμη, βρέθηκε υπό ξένη κυριαρχία.
- Η ανάκτηση της ελευθερίας **Κατά το πρώτο μισό του 7ου αι. π.Χ.** στον αιγυπτιακό θρόνο ανήλθε ο Ψαμμίτιχος*, ο οποίος προηγουμένως κατόρθωσε να απαλλάξει τη χώρα **από τον ασσυριακό ζυγό**. Νέα πρωτεύουσα του κράτους ορίστηκε η Σάιδα στο Δέλτα.

Η παρουσία των Ελλήνων στην Αίγυπτο

Την περίοδο αυτή **αναπτύχθηκε το εμπόριο με τις ελληνικές πόλεις, ενώ πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν στην Αίγυπτο.** Τον 6ο αι. π.Χ., όταν φαραώ ήταν ο Νεκώς*, οι Φοίνικες, κατά παραγγελία του, πραγματοποίησαν τον περίπλου της Αφρικής. Την περίοδο αυτή πολλοί Έλληνες υπηρέτησαν ως μισθοφόροι των φαραώ. Ο Άμασις*, θέλοντας να αποφύγει ενδεχόμενες συγκρούσεις με τους Έλληνες μισθοφόρους, τους ενέταξε στη βασιλική σωματοφυλακή. Παρ' όλο που ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις με ελληνικές πόλεις, μέσα στα όρια του αιγυπτιακού κράτους επέτρεψε την ελληνική εμπορική παρουσία μόνο στη Σάιδα, στη Μέμφιδα και στη Ναύκρατι*, η οποία σταδιακά έγινε ο σπουδαιότερος ελληνικός εμπορικός σταθμός στη Μεσόγειο.

Η κατάληψη της Αιγύπτου από τους Πέρσες

Παρά τη βοήθεια που έλαβαν από τον Άμασι, οι Βαβυλώνιοι ηττήθηκαν από τον Κύρο Β' (539 π.Χ.). **Το 525 π.Χ.** ο νέος βασιλιάς των Περσών Καμβύσης* κατέλαβε την Αίγυπτο και απομάκρυνε από τον αιγυπτιακό θρόνο τον Ψαμμήτιχο Γ'*

Η κατάληψη της Αιγύπτου από τον Μέγα Αλέξανδρο

Μετά τη νίκη επί των Περσών στην Ισσό* (333 π.Χ.) ο Μέγας Αλέξανδρος κατευθύνθηκε προς την Αίγυπτο. Εκεί **έγινε δεκτός ως απελευθερωτής από τον περσικό ζυγό.** Το 332 π.Χ. ανακηρύχθηκε φαραώ στη Μέμφιδα και προσφωνήθηκε γιος του Άμμωνα-Δία* από τους ιερείς του θεού.

Διευκρινίσεις

- Γκίζα: Πόλη της Άνω Αιγύπτου.
- Ψαμμήτιχος (-περ. 610 π.Χ.): Φαραώ της Αιγύπτου (περ. 660-περ. 610 π.Χ.). Έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των τεχνών και των γραμμάτων.
- Νεκώς (-593 π.Χ.): Φαραώ της Αιγύπτου (περ. 610-593 π.Χ.), γιος του Ψαμμήτιχου. Φρόντισε για την ανάπτυξη της αιγυπτιακής ναυτιλίας και του εμπορίου.

Άμασις (:-526 π.Χ.):	Φαραώ της Αιγύπτου (569-526 π.Χ.). Αναφέρεται ότι στα χρόνια του πραγματοποιήθηκε το ταξίδι του Σόλωνα στην Αίγυπτο.
Ναύκρατις:	Πόλη στο Δέλτα του Νείλου.
Καμβύσης:	Βασιλιάς της Περσίας (530-522 π.Χ.), γιος του Κύρου Β΄.
Ψαμμήτιχος Γ΄ (:-525 π.Χ.):	Βασιλιάς της Αιγύπτου (526-525 π.Χ.), γιος του Άμασι.
Ισός:	Πόλη στην Κιλικία της Μικράς Ασίας.
Άμμων-Δίας:	Άμμων ήταν η κορυφαία θεότητα των Αιγυπτίων. Ο Άμμων-Δίας αποτελεί την ταύτιση των κορυφαίων θεοτήτων του ελληνικού και του αιγυπτιακού πανθέου.

Χρονολόγηση

τέλη 5ης χιλιετίας π.Χ.:	Εμφανίζονται τα πρώτα δείγματα οργανωμένης ζωής στην Αίγυπτο.
4η χιλιετία π.Χ.:	Οι οικισμοί στην κοιλάδα του Νείλου πληθαίνουν.
αρχές 3ης χιλιετίας π.Χ.:	Ο ηγεμόνας της Άνω Αιγύπτου Μήνης ενώνει τα δύο βασίλεια σε ένα, με πρωτεύουσα τη Μέμφιδα.
15ος αι. π.Χ.:	Η αιγυπτιακή κυριαρχία επεκτείνεται προς βορρά μέχρι τη Συρία.
14ος αι. π.Χ.:	Ο φαραώ Ακενατών προσπαθεί να επιβάλει τον μονοθεϊσμό.
13ος αι. π.Χ.:	Στον αιγυπτιακό θρόνο ανέρχεται ο Ραμσής Β΄.
12ος αι. π.Χ.:	Οι «λαοί της θάλασσας» προκαλούν αναταραχή με τις επιδρομές τους στην ανατολική Μεσόγειο και εκδιώκουν τους Αιγύπτιους από την Ασία.
11ος αι. π.Χ.:	Το Νέο Βασίλειο βρίσκεται σε παρακμή.
α΄ μισό 7ου αι. π.Χ.:	Η Αίγυπτος αποκτά την ανεξαρτησία της από τους Ασσύριους.
6ος αι. π.Χ.:	Οι Φοίνικες πραγματοποιούν τον περίπλου της Αφρικής.

- 539 π.Χ.: Οι Πέρσες νικούν τους Βαβυλώνιους.
- 525 π.Χ.: Οι Πέρσες καταλαμβάνουν την Αίγυπτο και απομακρύνουν από τον θρόνο τον Ψαμμήτιχο Γ΄.
- 333 π.Χ.: Ο Μέγας Αλέξανδρος νικά τους Πέρσες στην Ισσό και προελαύνει μέχρι την Αίγυπτο.
- 332 π.Χ.: Ο Μέγας Αλέξανδρος ανακრύσσεται στη Μέμφιδα φαραώ και προσφωνείται γιος του Άμμωνα-Δία από τους ιερείς του θεού.

4. Ο πολιτισμός

Η θρησκεία

- Η πολυθεΐα Καθ' όλη τη διάρκεια της αιγυπτιακής ιστορίας **κάθε πόλη είχε τον δικό της θεό-προστάτη**. Οι Αιγύπτιοι φαντάζονταν τους θεούς τους με σώμα ανθρώπου και κεφάλι ζώου. Ανώτερος όλων των θεών ήταν ο Ρα, ο θεός Ήλιος, τον οποίο εκπροσωπούσε στη γη ο φαραώ. Άλλοι σπουδαίοι θεοί ήταν ηΐσις*, ο Όσιρις* και ο Ώρος*.
- Η προσπάθεια για την εξάλειψη της πολυθεΐας Η προσπάθειες για την εξάλειψη της πολυθεΐας κατέβαλε ο φαραώ Αμένοφις Δ΄ (Ακενατών), ο οποίος στράφηκε κατά των ιερέων και της λατρείας του Άμμωνος (προστάτη θεού της Θήβας), στοχεύοντας στην καθιέρωση της λατρείας του Ρα ως μοναδικού θεού. **Το ιερατείο όμως αντέδρασε και το σχέδιο του φαραώ απέτυχε.**
- Η πίστη στη μεταθανάτια ζωή **Οι Αιγύπτιοι πίστευαν στην ύπαρξη μεταθανάτιας ζωής, αν το σώμα του νεκρού δεν καταστρεφόταν**. Η αντίληψη αυτή, που είχε τις ρίζες της στις κακουχίες της καθημερινής ζωής, οδήγησε τους Αιγύπτιους στη συνήθεια να ταριχεύουν τους νεκρούς και να τους θάβουν σε ταφικά μνημεία μαζί με όλα τα σκεύη, τα οποία θεωρούσαν απαραίτητα για τη μεταθανάτια ζωή. Έτσι, κατασκευάστηκαν μεγάλα ταφικά μνημεία, τα οποία διακοσμούνταν με εξαιρετικές τοιχογραφίες και στα οποία τοποθετούνταν πολύτιμα αντικείμενα. Ήδη από την εποχή εκείνη μαρτυρείται το φαινόμενο της συστηματικής τυμβωρυχίας.

Η γραφή

Η σημασία της γραφής

Ήδη από την 4η χιλιετία π.Χ. οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν την ιερογλυφική γραφή. Το γεγονός αυτό δηλώνει **το υψηλό πολιτιστικό τους επίπεδο**. Κατά τη διάρκεια του Νέου Βασιλείου ένας απλός πολίτης είχε τη δυνατότητα να εκπαιδευτεί ως γραφέας και να γίνει δημόσιος υπάλληλος, γεγονός που του προσέδιδε κύρος. Σημαντικό έργο των γραφέν υπήρξε η καταγραφή σε παπύρους γεγονότων από τη ζωή των φαραώ. Παράλληλα, ειδικευμένοι τεχνίτες με την καθοδήγηση των γραφέν σχεδίασαν σε τοίχους μνημείων, ναών και τάφων κείμενα σε ιερογλυφική γραφή.

Η αποκρυπτογράφηση της ιερογλυφικής γραφής

Το 1822 ο Γάλλος αιγυπτιολόγος Ζ. Σαμπολλιόν* αποκρυπτογράφησε την ιερογλυφική γραφή διαβάζοντας το κείμενο μιας τρίγλωσσης επιγραφής. Το κείμενο αυτό ήταν χαραγμένο σε στήλη με ιερογλυφικά, με απλοποιημένα ιερογλυφικά της ελληνιστικής περιόδου και με ελληνικά στοιχεία. Το κείμενο της στήλης αυτής, που ονομάστηκε «στήλη της Ροζέτας»* από το όνομα της πόλης όπου βρέθηκε, μύησε τον Πτολεμαίο Ε' *.

Τα γράμματα

Το περιεχόμενο των κειμένων

Στα περισσότερα αιγυπτιακά κείμενα παρουσιάζονται **σκηνές από τη ζωή των φαραώ**. Κείμενα λογοτεχνικά δε σώζονται πολλά, καθώς η δυσκολία εκμάθησης της ιερογλυφικής γραφής λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας στην επιθυμία πολλών ανθρώπων να εκφραστούν γραπτός. Αυτά που σώζονται είναι λαϊκές διηγήσεις, αλλά και ποιήματα θρησκευτικού και λυρικού περιεχομένου.

Οι επιστήμες

Η αστρονομία

Η ανάπτυξη της αστρονομίας **έχει τις ρίζες της στην παρακολούθηση των πλημμυρών του Νείλου και της κίνησης των αστερών**. Έτσι, οι Αιγύπτιοι: α) καθιέρωσαν το ημερολόγιο των 365 ημερών, β) χώρισαν το έτος σε μήνες

και εβδομάδες και γ) προσδιόρισαν την ώρα βάσει της ηλιακής σκιάς.

- Η γεωμετρία Η γεωμετρία **αναπτύχθηκε χάρη στην ανάγκη μέτρησης των καλλιεργήσιμων εκτάσεων που χάνονταν λόγω των πλημμυρών**. Η κατασκευή των πυραμίδων μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι μαθηματικές επιστήμες ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένες.
- Η ιατρική Η ανατομία και η ιατρική γνώρισαν **ιδιαίτερη ανάπτυξη μέσα από τη διαδικασία ταρίχευσης των νεκρών**. Σε κείμενα της εποχής καταγράφονται διαγνώσεις και τρόποι θεραπείας. Οι γιατροί της Αιγύπτου είχαν μεγάλη φήμη ακόμα και στον ελληνικό κόσμο.

Οι τέχνες

- Τι εξυπηρετούσαν οι τέχνες; Οι τέχνες (αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική) **βρίσκονταν στην υπηρεσία των φαραώ**. Οι καλλιτέχνες, με τα έργα τους, είχαν ως στόχο την προβολή της ζωής και της δράσης των φαραώ.
- Η αρχιτεκτονική Οι Αιγύπτιοι ηγεμόνες, θέλοντας να επιβληθούν μέσω των έργων τους, κατασκεύασαν **μια σειρά από επιβλητικά μνημεία**, όπως ήταν οι πυραμίδες του Χέοπος*, του Χεφρήνος* και του Μυκερίνου* στην Γκίζα και οι μεγάλοι ναοί στο Λούξορ* και στο Καρνάκ*.
- Η ζωγραφική Οι Αιγύπτιοι είχαν τη συνήθεια να απεικονίζουν στους τοίχους ναών και νεκρικών θαλάμων **σκηνές από τη ζωή των φαραώ και των απλών ανθρώπων**.
- Η γλυπτική Οι Αιγύπτιοι ανέπτυξαν σημαντικά τη γλυπτική, κατασκευάζοντας **αγάλματα μικρών και μεγάλων διαστάσεων από ξύλο, πέτρα ή μέταλλα**.
- Η μικροτεχνία Οι Αιγύπτιοι δημιούργησαν **πολλά έργα μικροτεχνίας από μέταλλα ή πολύτιμους λίθους**, που αποτελούν αξιόλογη πηγή γνώσεων για τις καλλιτεχνικές επιλογές και τα επιτεύγματα των Αιγυπτίων.

Διευκρινίσεις

Ίσις:	Η μεγάλη θεά των Αιγυπτίων, αδερφή και γυναίκα του Οσίριδος. Σε αυτήν οφείλεται ο θεσμός του γάμου και της οικογένειας.
Όσιρις:	Ο θεός του Κάτω Κόσμου και των νεκρών. Δίδαξε στους ανθρώπους τις τέχνες και την κοινωνική οργάνωση.
Όρος:	Ουράνιος θεός, αδερφός του Οσίριδος.
Ζαν-Φρανσουά Σαμπολλιόν (1790-1832):	Γάλλος φιλόλογος και ιστορικός. Με την αποκρυπτογράφηση της ιερογλυφικής γραφής υπήρξε ο θεμελιωτής της επιστήμης της αιγυπτιολογίας.
Ροζέτα:	Πόλη της Αιγύπτου στα παράλια της Μεσογείου, κοντά στις εκβολές του Νείλου.
Πτολεμαίος Ε΄ ο Επιφανής (210-181 π.Χ.):	Βασιλιάς της Αιγύπτου (204-181 π.Χ.).
Χέοψ (περ. 2800 π.Χ.):	Ο πρώτος φαραώ της Δ΄ αιγυπτιακής δυναστείας. Η πυραμίδα του είναι η μεγαλύτερη από τις τρεις πυραμίδες της Γκίζας και ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου.
Χεφρήν:	Ο τρίτος φαραώ της Δ΄ αιγυπτιακής δυναστείας. Κατέστη λαομίσητος εξαιτίας της καταναγκαστικής εργασίας που επέβαλε στον λαό του για την ανέγερση της πυραμίδας του, της δεύτερης από τις τρεις μεγάλες πυραμίδες της Γκίζας.
Μυκερίνος (-2586 π.Χ.):	Ο τέταρτος φαραώ της Δ΄ αιγυπτιακής δυναστείας. Βασίλευσε την περίοδο 2609-2586 π.Χ.
Λούξορ:	Πόλη της Άνω Αιγύπτου, στις όχθες του Νείλου.
Καρνάκ:	Πόλη της Άνω Αιγύπτου, στις όχθες του Νείλου.

Χρονολόγηση

4η χιλιετία π.Χ.:	Οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούν τη γραφή.
1822:	Ο Ζ. Σαμπολλιόν αποκρυπτογραφεί την ιερογλυφική γραφή.